

Jubileusz 100-lecia urodzin prof. Władysława KOŁKA (1914-1992)

Prof. dr inż. Władysław Kolek urodził się 23 maja 1914 r. w Słotwinie, w powiecie brzeskim, jako syn Antoniego i Anny z domu Serwin. W latach 1920-1924 uczęszczał do szkoły powszechnej, a następnie w latach 1924-1932 – do gimnazjum humanistycznego w Brzesku. Od roku 1932 studiował na Wydziale Mechanicznym, Oddziale Elektrotechnicznym Politechniki Lwowskiej, uzyskując w 1937 r., z wynikiem bardzo dobrym, dyplom inżyniera elektryka. Po zdobyciu dyplomu w 1937 roku odbył jednomiesięczną praktykę w elektrowniach „CPDE” w Paryżu oraz praktykę w Śląskich Zakładach Elektrycznych SLĄZEL w Katowicach. W dniu 1 września 1937 roku rozpoczął jednoroczną służbę wojskową w szkole podchorążych rezerwy Wojsk Łączności w Zgierzu, zakończoną przydziałem, na wypadek wojny, do pułku radiotelegraficznego w Warszawie. W latach 1938-1939 w Politechnice Lwowskiej był starszym asystentem w Katedrze Maszyn Elektrycznych, kierowanej przez prof. Kazimierza Idaszewskiego. W roku 1939 pracował również jako zastępca kierownika budowy Elektrowni Lasów Państwowych o mocy 6 MVA w Kiwercach.

W związku z wybuchem II wojny światowej w 1939 roku zgłosił się do swego pułku. Brał udział w walkach i w trakcie wycofywania się wojsk, na Wołyniu, został wzięty do niewoli przez wojska radzieckie. Z niewoli uciekł w połowie października 1939 roku. Zawdzięcza to w dużej mierze przytomności swego umysłu. Był oficerem, jednak wmieszał się do większej i gorzej pilnowanej grupy żołnierzy jeńców i to właśnie ułatwiło mu ucieczkę. Z grupą jeńców wojennych – polskich oficerów niewątpliwie trafiłby do Katynia. Opowiadał o tych wydarzeniach później ojcu prof. Adama Jagiełły, z którym był zaprzyjaźniony.

Po przyłączeniu Lwowa do Związku Radzieckiego zaczął od 1940 roku pracować jako asystent w Lwowskim Politechnicznym Instytucie w Katedrze Maszyn Elektrycznych, prowadząc takie przedmioty, jak „Projektowanie” oraz „Laboratorium maszyn

Profesor Władysław Kolek (1914-1992)

elektrycznych”. Równocześnie prowadził wykłady dla studentów trzeciego roku wydziału elektrycznego: „Obliczenia mechaniczne maszyn elektrycznych” (dla specjalności maszyny elektryczne) oraz „Encyklopedię maszyn elektrycznych” (dla specjalności radiotechnicznej). W 1941 roku odbył dwumiesięczną praktykę w drugiej co do wielkości fabryce maszyn elektrycznych w ZSRR, CHEMZ w Charkowie.

Po wkroczeniu do Lwowa Niemców od 1941 roku pracował w Lwowskiej Sieci Okręgowej przy projektowaniu linii wysokiego napięcia 110 kV Lwów-Borysław, a następnie do roku 1942 – w dziale eksploatacji. Od 1942 roku był zatrudniony w Technische Fachkurse. Była to

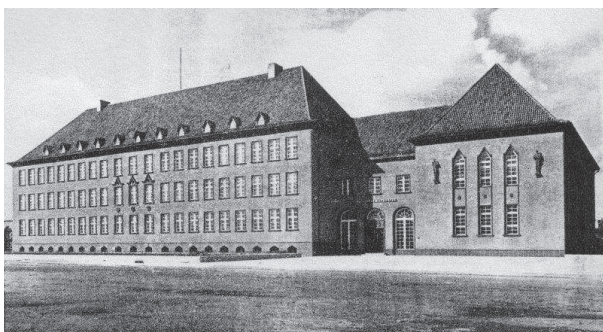
zakonspirowana forma działalności Politechniki Lwowskiej. Pracował tam na stanowisku adiunkta w Katedrze Maszyn Elektrycznych, kierowanej przez prof. K. Idaszewskiego, był też wykładowcą przedmiotu „Technika wysokich napięć”. Jednocześnie był zatrudniony w Lwowskim Oddziale firmy Siemens, gdzie kierował działem wysokich napięć.

Po ponownym zajęciu Lwowa przez Armię Czerwoną w 1944 roku powrócił do pracy w Lwowskim Politechnicznym Instytucie. Początkowo pracował jako docent, tymczasowy kierownik Katedry Maszyn Elektrycznych, później, po objęciu kierownictwa Katedry przez docenta Krasuskiego z Moskiewskiej Akademii Nauk, zatrudniony był jako docent w Katedrze Maszyn Elektrycznych i kierownik Laboratorium Maszyn Elektrycznych. Prowadził wykłady z przedmiotu „Maszyny elektryczne” oraz kierował zajęciami z projektowania i w laboratorium maszyn elektrycznych. Równocześnie współpracował przy uruchomieniu amerykańskiego turboszespołu GEC w Elektrowni Lwowskiej.

W roku 1945 został przesiedlony ze Lwowa do Polski jako tzw. „repatriant”. W kwietniu 1945 roku przybył do Krakowa, gdzie prowadził wykłady i ćwiczenia z „Maszyn elektrycznych” oraz „Techniki wysokich napięć” w Politechnice Śląskiej z tym-

czasową siedzibą w Krakowie. W czerwcu i lipcu 1945 roku pracował w Śląskich Zakładach Elektrycznych w Katowicach, prowadząc badania nad warunkami pracy równoległej elektrowni oraz nad zabezpieczeniami w Górnośląskiej Sieci Wysokich Napięć. Występował też jako rzeczoznawca w sprawie zabezpieczeń i ruchu linii Rożnów-Mościce-Śląsk. Równocześnie w latach 1945-1946 był związany z Politechniką Wrocławską, prowadząc tam wykłady i pracując na stanowisku zastępcy profesora. W 1946 r., a więc w wieku 32 lat, uzyskał w Politechnice Wrocławskiej stopień naukowy doktora nauk technicznych na podstawie rozprawy *Połączenia wyrównawcze uzwojeń mieszanych*. Jego promotorem był prof. dr inż. Kazimierz Idaszewski. Był to pierwszy po wojnie doktorat w polskiej Politechnice Wrocławskiej. W 1946 roku został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego w Politechnice Wrocławskiej. W tym samym czasie prof. K. Idaszewski podzielił swą katedrę na dwie, zatrzymał sobie problematykę pomiarów elektrycznych, a nowo utworzoną Katedrę Maszyn Elektrycznych przekazał prof. W. Kołkowi, który kierował nią do 1 lipca 1947 r. Następnym kierownikiem tej katedry został prof. Paweł Jan Nowacki, zaprzyjaźniony z prof. W. Kołkiem.

Jednocześnie prof. W. Kołek od 1 września 1946 r. pracował w Politechnice Śląskiej jako profesor kontraktowy. Od 28 kwietnia 1947 r. do 30 września 1955 r. pełnił tam funkcję kierownika Katedry Maszyn Elektrycznych. W roku 1948 otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego. W roku akademickim 1948/49 oraz 1949/50 był prodziekanem Wydziału Elektrycznego, a w roku akademickim 1950/51 oraz 1951/52 – prodziekanem Wydziału Elektrycznego ds. Oddziału Górniczego. Pracując na Politechnice Śląskiej, prof. Kołek bardzo związał się z górnośląską energetyką, ale też z górnictwem i hutnictwem.

*Politechnika Śląska, budynek Wydziału Elektrycznego.
Okno gabinetu prof. W. Kołka (małego pokoiku)
znajdowało się na parterze, 7. od prawej*

Wraz ze swym zespołem, który tworzyli ówcześni jego asystenci: Władysław Paszek, Jerzy Kubek, Stanisław Bednarek i Jan Cuber, wykonywał bardzo wiele

prac dla odbudowujących się i uruchamianych, po zniszczeniach wojennych, elektrowniach, kopalniach i hutach. Były to trudne prace, bo urządzenia i problemy były skomplikowane, a często brakowało dokumentacji technicznej zniszczonej przez działania wojenne. Jednocześnie wagę tych prac uwypukla fakt, że ówczesna polska energetyka i górnictwo koncentrowały się głównie na Górnym Śląsku. Tematyka prac była różna. Obejmowała pomiary i próby stanu izolacji generatorów WN, badania cieplne w różnych stanach pracy, również przy obciążeniu niesymetrycznym. Badano układy do synchronizacji i samosynchronizacji generatorów. Analizowano i uruchomiano układy regulacji wzbudzenia generatorów. Wykonywano też prace dotyczące samoczynnego załączenia zasilania rezerwowego. Duża część tych działań dotyczyła elektrowni, ale badano też i usuwano uszkodzenia napędów maszyn wyciągowych i napędów hutniczych. Od 1955 do 1958 roku prof. Kołek był jeszcze zatrudniony w Politechnice Śląskiej, ale już tylko w wymiarze 1/2 etatu.

Prof. W. Kołek w 1954 r. zwrócił uwagę i jako pierwszy odkrył talent ówczesnego studenta Wydziału Elektrycznego Politechniki Śląskiej Arkadiusza Puchały, który był słuchaczem jego wykładów na studiach magisterskich. Z inicjatywy prof. W. Kołka A. Puchała, po obronie pracy dyplomowej – bezpośrednio po ukończeniu studiów w 1955 r., został zatrudniony w Katedrze Maszyn Elektrycznych Politechniki Śląskiej jako jego asystent. Tak rozpoczęła się współpraca tych dwóch wielkich indywidualności polskiej elektrotechniki. W 1958 r. opublikowali w Archiwum Elektrotechniki wspólny 11-stronicowy artykuł *Analiza stanów niesymetrycznych maszyny asynchronicznej*. Prof. W. Kołek był promotorem jego rozprawy doktorskiej nt.: *Szczególne własności obwodu magnetycznego i ich wpływ na postać równań silnika ze zwojem zwartym*, obronionej w 1960 roku w Politechnice Śląskiej. W marcu 1961 r. A. Puchała przeniósł się za prof. W. Kołkiem do Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie i rozpoczął pracę w jego Katedrze Maszyn i Pomiarów Elektrycznych. Tu szybko przygotował rozprawę habilitacyjną nt. *Formy liniowe i kwadratowe niesymetrycznych maszyn elektrycznych*, którą oddał do druku w 1963 roku. Stopień doktora habilitowanego uzyskał na Wydziale Elektrycznym AGH w 1965 r. Współpraca prof. W. Kołka z prof. A. Puchałą przebiegała później ze zmiennym nasileniem i zakończyła się przedwczesną śmiercią prof. A. Puchały w 1974 r. Najlepiej jednak określają ją słowa prof. W. Kołka, które wypowiedział na cmentarzu w Katowicach-Panewnikach, żegnając prof. A. Puchałę: „Najpierw był moim uczniem, a potem nauczycielem”.

Akademia Górniczo-Hutnicza – budynek, w którym znajdowała się katedra prof. W. Kołka

Prof. W. Kołek od 1946 r. był związany z Akademią Górniczo-Hutniczą w Krakowie, pełniąc na Wydziale Elektromechanicznym funkcję kierownika Zakładu Maszyn Elektrycznych początkowo jako zastępca profesora. W roku 1952, na skutek podziału Wydziału Elektromechanicznego na dwa wydziały, powstał w AGH Wydział Elektryfikacji Górnictwa i Hutnictwa, na którym w dniu 1 stycznia 1953 roku objął stanowisko kierownika Katedry Maszyn Elektrycznych, przemianowanej w roku 1957 na Katedrę Maszyn i Pomiarów Elektrycznych. W latach 1958-1962 był dziekanem tego wydziału, ponownie pełnił tę funkcję w latach 1966-1969. W 1964 roku otrzymał tytuł naukowy profesora zwyczajnego. W roku 1969, po reorganizacji wydziału i zmianie nazwy na Wydział Elektrotechniki Górniczej i Hutniczej, został powołany na stanowisko dyrektora Instytutu Maszyn i Sterowania Układów Elektroenergetycznych. Funkcję tę sprawował aż do wyjazdu z kraju. Od roku 1972 był kierownikiem studium doktoranckiego prowadzonego na Wydziale Elektrotechniki Górniczej i Hutniczej dla inżynierów posiadających już pewien staż pracy w przemyśle.

W roku 1980 wyjechał na sześcioletni kontrakt profesorski do Algierii, gdzie pracował na Uniwersytecie w Konstantynie do roku 1986. Dzięki swej wszechstronnej wiedzy mógł prowadzić wykłady o różnej tematyce z elektrotechniki i fizyki, m.in. z zakresu bezpośredniego przetwarzania energii słonecznej na elektryczną. Do roku 1984 był na bezpłatnym urlopie w AGH, a od roku 1984 – emerytowanym profesorem AGH.

Profesor Władysław Kołek brał udział w powojennej odbudowie technicznego szkolnictwa wyższego w zakresie elektrotechniki. Organizował i odbudowywał zniszczone podczas wojny laboratoria maszyn i napędów elektrycznych Politechniki Wrocławskiej. Organizował od nowa Katedrę Maszyn Elektrycznych Politechniki Śląskiej w Gliwicach oraz Katedrę Maszyn i Pomiarów Elektrycznych w AGH w Kra-

kanie. Stworzył w Gliwicach i Krakowie zespoły dydaktyczne i naukowe.

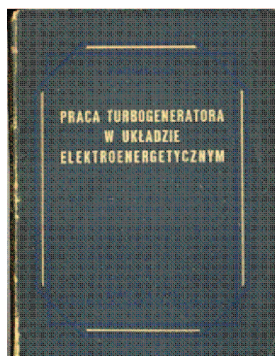
W czasie swej 35-letniej działalności wykształcił kilka tysięcy magistrów inżynierów, absolwentów trzech wyższych uczelni w Polsce południowej. Był promotorem wielu doktorów, kilkunastu z nich uzyskało następnie tytuły profesorów w kilku wyższych uczelniach technicznych i instytutach naukowych.

Prof. W. Kołek miał bardzo nowoczesne podejście do problemów teoretycznych elektrotechniki i elektromechaniki. Jego marzeniem było opracowanie uogólnionej teorii obejmującej jednolicie zjawiska elektryczne, magnetyczne, mechaniczne i cieplne. Wyraźnie odczuwał też konieczność rozwoju metod badawczych w dziedzinie stanów dynamicznych maszyn i układów elektromechanicznych, problemów niesymetrii maszyn elektrycznych oraz zagadnień syntezy maszyn elektrycznych. Miał wielką intuicję w tym zakresie i ogromną zdolność wprowadzania nowych metod do rozwiązywania trudnych problemów, jakie stawiała praktyka przemysłowa.

Był cenionym konsultantem w zakresie energetyki i od pierwszych lat po II wojnie światowej, wraz ze swoimi zespołami z Politechniki Śląskiej, a później z AGH w Krakowie, rozwiązywał różne problemy eksploatacyjne w elektrowniach, dotyczące turbogeneratorów, regulacji napięcia, napędów potrzeb własnych itp. Był konsultantem Centralnego Biura Konstrukcji Maszyn Elektrycznych w Katowicach, fabryki „Tamel” w Tarnowie i Fabryki „Dolmel” we Wrocławiu, zajmując się zagadnieniami projektowania nowych serii silników asynchronicznych oraz silników synchronicznych dużej mocy i turbogeneratorów. Przez wiele lat pełnił funkcję przewodniczącego Rady Naukowej Branżowego Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Maszyn Elektrycznych KOMEL w Katowicach. Był związany z przemysłem górniczym i hutniczym Śląska i Krakowa, kierował pracami dotyczącymi problemów eksploatacyjnych napędów elektrycznych dużej mocy oraz zagadnień komutacyjnych w przetwornicach maszynowych. Był członkiem Rady Naukowej Głównego Instytutu Górnictwa w Katowicach. Przez wiele lat był konsultantem naukowym, członkiem komisji rady naukowo-technicznej Huty Lenina (obecnie ArcelorMittal Poland S.A. Oddział w Krakowie), współpracując z pionem głównego energetyka huty. Współpracował z przemysłem chemicznym – z zakładami w Chorzowie, Oświęcimiu, Tarnowie i Puławach.

Oddziaływał na ośrodki uczelniane w Polsce – w Rzeszowie, Kielcach, Częstochowie, Opolu. Pozostawał w kontaktach naukowych z ośrodkami w Łodzi (prof. E. Jezierski), Gliwicach i Wrocławiu oraz Instytutem Elektrotechniki w Warszawie. Mimo iż w owych czasach kontakty zagraniczne były utrud-

nione, to jednak prof. W. Kołek utrzymywał łączność naukową z takimi ośrodkami, jak: Uniwersytet Techniczny w Budapeszcie (prof. I. Racz, prof. G. Retter), Moskiewski Instytut Energetyczny (prof. G. N. Pietrow), Czeska Akademia Nauk w Pradze (prof. B. Heller), Uniwersytet Techniczny w Ilmenau (prof. G. Müller). Miał w swoim dorobku kilkadziesiąt publikacji naukowych – najczęściej zespołowych, krajowych i zagranicznych, wiele zespołowych opracowań dla przemysłu, które wniosły trwałą wkład wiedzy w dziedzinę, jakimi się zajmował. Jedną z wczesnych jego prac była książka *Praca turbogeneratorsa w układzie elektroenergetycznym*, wydana przez PWT w 1955 roku. Wyróżniała się ona nowoczesnością w ówczesnej literaturze krajowej dotyczącej maszyn elektrycznych, w szczególności poruszoną w niej tematyką stanów nieustalonych generatorów synchronicznych. Inspirację do książki stanowiły doświadczenia zdobyte przy pracach dla górnośląskiej energetyki. Prof. W. Kołek stale dążył do rozwoju nowych idei i metod naukowych. Wraz ze swoim najbliższym współpracownikiem, prof. A. Puchalą, i swoim zespołem stworzył nieformalną, ale uznaną w Polsce „krakowską szkołę maszyn elektrycznych”.

Strona tytułowa książki „Praca turbogeneratorsa w układzie elektroenergetycznym”, wydana przez PWT w 1955 r.

Prof. W. Kołek był członkiem Stowarzyszenia Elektryków Polskich. Brał udział w akcji odczytowej oraz był delegatem Oddziału Zagłębia Węglowego SEP w Katowicach na IV Walny Zjazd Delegatów SEP w 1951 roku w Warszawie. Był również członkiem założycielem Polskiego Towarzystwa Elektrotechniki Teoretycznej i Stosowanej, a w latach 1970-1978 – przewodniczącym krakowskiego oddziału PTETiS. Od roku 1972 był przewodniczącym Komisji Elektrotechniki i Automatyki krakowskiego oddziału Polskiej Akademii Nauk.

Posiadał wiele odznaczeń i wyróżnień państwowych i resortowych. Był odznaczony między innymi: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem „Górnictwo

w 1000-lecie Państwa Polskiego”, Złotą odznaką Miasta Krakowa, odznaką „Za zasługi dla Województwa Krakowskiego”, tytułem Zasłużonego Nauczyciela PRL. Otrzymał Państwową Nagrodę III stopnia, nagrody Ministra Szkolnictwa Wyższego i inne.

Był człowiekiem o wszechstronnej wiedzy, znakomicie rozumiejącym zjawiska fizyczne, wybitnym znawcą maszyn elektrycznych, będąc przy tym osobą bardzo skromną i życzliwą ludziom. Zmarł 26 stycznia 1992 roku w Krakowie.

Uchwałą Zarządu Głównego PTETIS z dnia 28 września 2013 r. prof. Władysław Kołek w związku z jubileuszem 100. rocznicy urodzin został uznany przez PTETIS za Patrona roku 2014.

Opracował:

prof. dr hab. inż. Jerzy HICKIEWICZ

P.S. Życiorys ten napisałem na podstawie wspomnień o profesorze Władysławie Kolku autorstwa prof. dr. hab. inż. Witolda Ramsa i dr. inż. Stanisława Bednarka, charakterystyki Profesora napisanej przez doc. dr. inż. Zdzisława Klonowicza, materiałów archiwalnych otrzymanych od dr. inż. Zbigniewa Białkiewicza, materiałów archiwalnych i osobistych notatek Profesora udostępnionych mi przez jego córkę Annę, jej wspomnień oraz moich własnych wspomnień sięgających czasów, gdy jako student słuchałem jego wykładów, oraz roku 1955, w którym przyjął mnie do pracy na stanowisku asystenta w swojej katedrze w Politechnice Śląskiej. Skorzystałem też z informacji uzyskanych od prof. I. Dudzikowskiego z Politechniki Wrocławskiej oraz prof. prof. A. Jagiełły i T. Sobczyka z Politechniki Krakowskiej.

Źródła

1. Akta osobowe prof. W. Kolka w archiwum AGH w Krakowie.
2. Akta osobowe prof. W. Kolka w archiwum Politechniki Śląskiej.
3. Bednarek St.: *Wspomnienie o profesorze W. Kolku*, rękopis, 1992 r.
4. Dokumenty z archiwum rodzinnego i informacje córki Anny.
5. Dudzikowski I.: Informacje o pracy prof. W. Kolka w Politechnice Wrocławskiej.
6. Hickiewicz J.: *Profesor Arkadiusz Puchala (1928-1964)*, Informator PTETIS, nr 9, maj 2001, s. 69-74.
7. Hickiewicz J.: *Polacy zasłużeni dla elektryki*, Wyd. PTETiS, Warszawa-Gliwice-Opole 2009, s. 561-568.
8. Hickiewicz J.: *Prof. dr inż. Władysław Kołek (1914-1992 r.)*, Proceedings of XLIInd International Symposium on Electrical Machines SME 2006, 3-6 July, Cracow, Poland.
9. Hickiewicz J.: *Profesor Władysław Kołek (1914-1992)*, Informator PTETiS, nr 11, grudzień 2003, s. 57-63.
10. Hickiewicz J.: Znajomość osobista jako studenta od roku 1952, a od roku 1955 jako asystenta prof. W. Kolka w Politechnice Śląskiej.
11. Jagiełła A.: Informacja ustna ze wspomnienia jego ojca.
12. Klonowicz Z.: *Charakterystyka zawodowa W. Kolka, profesora AGH w Krakowie*, maszynopis, 1979 r.
13. *Politechnika Lwowska 1844-1945*, Wyd. Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1993.
14. Rams W.: *Wspomnienie o profesorze W. Kolku*, maszynopis, 1992 r.
15. Sobczyk T.: Informacje o publikacjach prof. W. Kolka.